

مطالعات حقوق تطبیقی

دوره ۸، شماره ۲

پاییز و زمستان ۱۳۹۶

صفحات ۵۶۵ تا ۵۸۱

مطالعه تطبیقی شیوه تدوین قوانین و تأثیر آن بر فرایند ثبت اختراع؛ مطالعه موردی یک اختراع ثبت شده در ایران و امریکا

سعید حبیبی*

استاد گروه حقوق اسلامی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

زهرا بهادری جهرمی

دانش‌آموخته دکتری حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

(Email: z_bahadori@ut.ac.ir)

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۸/۲۱ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۲/۱۳)

چکیده

آمار عملکرد اداره ثبت اختراع ایران بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۳ ش حاکی از کاهش چشمگیر تعداد اختراعات ثبت شده در ایران است. تعداد ثبت اختراع از ۱۰۳۴۶ مورد در سال ۱۳۸۷ ش به ۳۴۳۶ مورد در سال ۱۳۹۲ ش کاهش یافته است.^۱ این در حالی است که در بازه زمانی مشابه یعنی میان سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳ م تعداد اختراعات ثبت شده ایرانیان در ایالات متحده آمریکا از ۲ اختراع به ۴۰ اختراع رسیده است.^۲ از سوی دیگر، تجاری‌سازی اختراعات در ایران با مشکلات جدی روبرو است و به گفته صاحب‌نظران این حوزه، بیش از ۹۰ درصد اختراعات ثبت شده در ایران در بایگانی اداره ثبت اختراع باقی می‌مانند و هیچ‌گاه راهی به بازار پیدا نمی‌کنند.^۳ در مقاله حاضر به یکی از دلایل احتمالی یعنی ایرادهای قانونی در خصوص فرایند ثبت می‌پردازیم تا ببینیم از نظر حقوقی چه چیزی باعث می‌شود که مخترعان ایرانی با وجود هزینه‌های بسیار تمایل بیشتری به ثبت اختراعات خود در ایالات متحده آمریکا دارند. برای این منظور با مطالعه کتابخانه‌ای به بررسی قوانین، و با مطالعه میدانی و انجام مصاحبه به بررسی گواهی‌های ثبت اختراع صادر شده از سوی ادارات ثبت اختراع دو کشور می‌پردازیم که نشانگر آن است که تفاوت‌های قانونی هر چند کوچک تا چه حد می‌توانند در پیاده‌سازی کارکردهای نظام ثبت اختراع مؤثر باشند.

واژگان کلیدی

اختراع، ادعانامه، افشا، ثبت، حقوق اعطایی، محدوده حمایتی.

Email: habiba@ut.ac.ir

* نویسنده مسئول،

۲. آمار منتشر شده اداره مالکیت صنعتی ایران:

<http://iripo.ssaa.ir/Default.aspx?tabid=3549#1555024>

۳. آمار ارائه شده اداره ثبت اختراعات ایالات متحده آمریکا که در وبسایت رسمی آن منتشر شده است:

http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_all.htm

۴. سرمقاله درد تجاری‌سازی اختراعات در ایران، تاریخ انتشار ۲۱ مهر ۱۳۹۰، تابناک.

مقدمه

در توضیح نحوه کارکرد نظام ثبت اختراع گفته شده است گویی نوعی قرارداد اجتماعی بین جامعه و مخترع وجود دارد و به منظور توجیه نظام مالکیت فکری، قراردادی اجتماعی و فرضی را میان پدیدآورنده اثر فکری و اجتماع ترسیم می‌کنند (حکمت‌نیا، ۱۳۸۷، ص ۳۴۱). اما در توضیح عوضین این قرارداد می‌توان گفت از یک سو، مخترع دستاوردهای علمی خود را با جزئیات لازم در اختیار جامعه قرار می‌دهد تا امکان پیشرفت علم را در جامعه فراهم آورد و در برابر، جامعه نیز به او حقوق انحصاری اعطا خواهد کرد که این حقوق خود انگیزه‌ای خواهد بود برای فعالیت‌های علمی نوآوران و مبتکران.

اما اجرای این فرایند به چه صورت است و هریک از این عوضین به چه شکلی تأمین می‌شود؟ در گام اول لازم است اختراع در اختیار جامعه قرار گیرد و پس از اطمینان از تأمین منافع قراردادی جامعه، حقوق انحصاری اعطا شود؛ حقوقی مشخص و قابل تعیین، متناسب با خدمت ارائه شده از سوی مخترع، به نحوی که میان منافع طرفین این قرارداد فرضی تعادل برقرار گردد.

نظام ثبت اختراع برای تک‌تک این موارد پیش‌بینی‌هایی کرده است تا بتواند به بهترین شکل ممکن دستیابی به اهداف خود را پیگیری نماید. به همین منظور برای تضمین پرداخت عوض از سوی مخترع در این قرارداد فرضی، عنصر افشا (Disclosure) را در اظهارنامه ثبت اختراع پیش‌بینی کرده است. مخترعی که به دنبال کسب حمایت‌های قانونی است به اداره ثبت اختراع مراجعه نموده، در اظهارنامه خود باید بتواند اختراع خود را به نحو کافی و مؤثر افشا کند و تا زمانی که این افشا به صورت قانونی و کامل انجام نگرفته است، نمی‌تواند منتظر دریافت عوض قراردادی خود باشد (مینا، ۱۳۹۱، ص ۸).

در نظام‌های بررسی (Examination) و در نظام‌های اعلامی (Declaration) پس از اعلام محدوده حمایتی از سوی مخترع، به ترتیب اداره ثبت اختراع و دادگاه‌ها نقش اصلی و نهایی را در تعیین محدوده دقیق حمایتی در زمان بروز اختلاف دارند (میرحسینی، ۱۳۸۷، ص ۱۷۰) که البته در هر دو کشور موضوع مطالعه یعنی جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا، نظام حاکم از نوع بررسی است و این مسئولیت به طور عمده برعهده اداره ثبت اختراع قرار دارد. با این بررسی، جامعه از وجود شرایط لازم برای اعطای حقوق انحصاری به مخترع مطمئن می‌شود و بنابراین می‌تواند با اطمینان عوض مربوطه را که همان حقوق انحصاری است به مخترع پرداخت کند.

لازم است مکانیسمی طراحی شود تا بتوان به‌موجب آن به صورت دقیق شرایط و حدود حمایتی را معین نمود تا آنچه از طرف جامعه پرداخت می‌شود معلوم و مشخص باشد. برای این

منظور در بیشتر نظام‌های ثبت اختراع بحث ادعاهای اظهارنامه مطرح شده است. منظور از ادعا (Claim) بخشی از اظهارنامه است که حدود حمایت یک اختراع ادعایی را مشخص و تعیین می‌کند.

ادعانامه مهم‌ترین جزء از اظهارنامه ثبت اختراع است که از یک یا چند ادعا تشکیل شده است. ادعا از جملات کوتاه و مثبت تشکیل یافته است که حدود حقوق انحصاری مخترع را تبیین می‌کند و در قالب کلمات به دنبال این است که پیش از نقض حق و اقامه دعوا دیگران را از محدوده اختراع و آنچه نقض حق محسوب می‌شود آگاه سازد (Muller, 2014, p.2). در این مقاله سعی شده است با مطالعه موردی نمونه عملی از اختراع یکسانی که طبق قوانین مربوط در دو کشور ایران و ایالات متحده آمریکا به ثبت رسیده است، به طور عملی ببینیم که گواهی ثبت اختراع صادر شده به موجب این دو قانون چه تفاوت‌هایی در میزان حقوق اعطایی به مخترع و همچنین میزان افشای اطلاعات از سوی مخترع برای جامعه دارد. سپس به بررسی و مقایسه قوانین کشورهای ایران و ایالات متحده آمریکا و تفسیر مواد مربوطه می‌پردازیم تا مشخص شود تا چه حد تفاوت در حقوق اعطایی به تفاوت در تدوین قوانین مربوط می‌شود.

بررسی یک اختراع در دو گواهی ثبت اختراع؛ مطالعه موردی اظهارنامه‌های مربوط به یک اختراع در ایران و آمریکا

در این بخش سعی می‌شود با مطالعه موردی و کاربردی یک اختراع که مخترع ایرانی آن را در ایران و سپس همان اختراع را در اداره ثبت اختراع آمریکا به ثبت رسانده است بپردازیم تا روشن شود اصول نظام ثبت اختراع در هر کشور چگونه است. در این نمونه، مخترع اظهارنامه مربوط به اختراع خود را در تاریخ ۴ شهریور ۱۳۸۷ تنظیم کرده و موفق به دریافت گواهی ثبت اختراع در ایران به شماره ۳۸۷۰۶۱۶۱ در اداره ثبت اختراع ایران شده است. اظهارنامه درباره نوعی سوپاپ گردان برای موتورهای پیستونی است. نخست توجه به این نکته ضروری است که از میان تعداد زیادی از اختراعات ثبت شده در ایران شاید بتوان گفت اظهارنامه یاد شده از کیفیت مناسبی در مقایسه با سایر اظهارنامه‌ها برخوردار بوده است. به این معنا که نه چندان ضعیف بوده است که بتوان آن را نمونه‌ای استثنایی از نحوه توصیف اختراع در ایران دانست و نه می‌توان آن را کامل‌ترین نوع از نمونه اظهارنامه تکمیل شده به شمار آورد. افزون بر این، باید توجه داشت که این اختراع شرایط را به خوبی دارا بوده است؛ به نحوی که پس از ثبت در ایران مورد بررسی داوران صندوق حمایت از

پژوهشگران نیز قرار گرفته و به همین دلیل تقاضای ثبت آن در اداره ثبت اختراع امریکا نیز به‌عنوان یکی از دقیق‌ترین و سخت‌گیرترین ادارات ثبت اختراع مطرح شده است. حال با توجه به آنچه در قانون ایران برای تکمیل اظهارنامه ثبت اختراع ضروری دانسته شده است، به ترتیب به بررسی اجزای اظهارنامه مورد نظر خواهیم پرداخت:

شرح و توصیف اختراع در اظهارنامه ارائه‌شده به اداره ثبت اختراع ایران به‌طور کامل در زیرنویس آمده است^۱:

۱. «شرح و توصیف و بیان جزئیات و ذکر اجزا و عملکرد:

در موتورها از سوپاپ‌های پیستونی برای ورود گاز (مخلوط سوخت و هوا) و خروج دود استفاده می‌شود. سوپاپ‌ها در زمان مشخصی باز و بسته و باعث عملکرد موتورها می‌شود. سیستم سوپاپ‌ها در موتورهای پیستونی دارای قطعات زیادی چون خود سوپاپ‌ها و میل بادامک، فک متحرک، میل رابط، فنر و ... است که علاوه بر وزن، تنظیم قطعات، روغن‌کاری و لرزش فراوان یک فناوری قدیمی می‌باشد و بازدهی کار موتور با این اختراع تحت عنوان سوپاپ چرخان در حد بسیار زیادی افزایش می‌یابد. سوپاپ چرخان شامل یک تیوپ فولادی با چهار سوراخ به اندازه سوراخ‌های ورود یا خروج گاز و دود در سیلندر می‌باشد که هر سوراخ مقابل سوراخ‌های ورودی و خروجی گاز و دود سرسیلندر در زمان مناسب قرار می‌گیرد. این تیوپ که انتهای آن باز بوده به لوله گاز اصلی یا دود اصلی وصل است و خودش داخل سرسیلندر درون یک حفرة طولی همراه با چهار یاتاقان یا بیرینگ قرار دارد. سر تیوپ دارای یک چرخ‌دنده می‌باشد که با چرخ‌دنده میل‌لنگ درگیر است. زمان‌بندی سوپاپ چرخان گاز و دود بر اساس زمان‌بندی مناسب با دنده‌ها حاصل می‌گردد. بنابراین با چرخش سوپاپ چرخان گاز، (مخلوط سوخت و هوا) به همه سیلندرها به‌موقع می‌رسد و دود هم توسط یک سوپاپ چرخان دود به‌موقع تخلیه می‌گردد. قطعات اصلی در این سیستم فقط شامل دو سوپاپ چرخان یکی برای ورود گاز و دیگری برای خروج دود با سوراخ‌های تعبیه‌شده در آن‌ها و دو حفرة مناسب در سرسیلندر برای جاسازی سوپاپ‌ها، دو چرخ‌دنده رابط سوپاپ‌ها با میل‌لنگ و یاتاقان‌ها که برای هر سوپاپ چرخان چهار عدد می‌باشد. قطعات بسیار کم که در بالا توضیح داده شد با کاربرد زیاد همراه سبکی موتور از گرم شدن آن و لرزش فراوان جلوگیری می‌کند که این مزیت کاهش زیاد لرزش از مزایای اصلی آن می‌باشد که البته دلیل آن به‌خاطر چرخشی بودن سوپاپ‌ها برخلاف سوپاپ‌های متداول که ضربه‌ای عمل می‌کنند می‌باشد. طراحی ساده تعمیر و نگهداری و تنظیم موتور ارزان و ساده خواهد بود و کاهش قطعات مصرف روغن را پایین می‌آورد و این فناوری جدید و بهینه است.

شرح و توصیف اضافی اختراع

سوپاپ گردان کاملاً با سیستم انژکتوری سازگاری دارد. در سیستم انژکتوری هر شیر انژکتور در فواصل مشخص روی یک تیوپ استیل جوشکاری و نصب می‌گردند و این مجموعه داخل سوپاپ گردان قرار گرفته و به سرسیلندر نصب می‌شوند و به شلنگ سوخت‌رسانی متصل می‌گردد بنابراین هر انژکتور دقیقاً روبه‌روی سوراخ مربوطه تحویل سوخت در سوپاپ گردان قرار می‌گیرد که با چرخش سوپاپ نوبتی با مکش و پیستون در سیلندر سوخت و هوا وارد سیلندر می‌شود.

سوپاپ گردان به دلیل اینکه چه در نوع دود و یا در نوع گاز نیاز به استحکام و مقاومت حرارتی و بدنی دارد بنابراین آن را دوجداره و فولادی می‌سازیم به‌اضافه آنکه از ترکیبات مناسب با قابلیت حرارتی زیاد مانند نیترا

این متن در اختیار تعدادی از متخصصان علم مکانیک^۱ قرار گرفت تا هم‌اکنون، یعنی حدود هفت سال پس از تنظیم این اظهارنامه، تعیین کنند که آیا با توجه به توصیف انجام‌شده امکان پیاده‌سازی این اختراع وجود دارد؟

از جمله پرسش‌های مهمی که متخصصان پس از مطالعه متن مطرح کردند این بود که نحوه باز و بسته شدن دریچه‌ها به چه صورت است؟ به نظر می‌رسد تنها اجزای اصلی بیان شده‌اند و بخش‌های دیگری نیز باید وجود داشته باشد. دلیل وجود سوراخ‌های یادشده چیست و دقیقاً در کجا قرار دارند؟

در مجموع این متخصصان در بهترین حالت توصیفات انجام‌شده را در حدود ۸۰ درصد از واقعیت اختراع می‌دانستند که پیاده‌سازی آن نیازمند آزمایش‌های متعدد برای شناخت دقیق طرز کار آن است.

حالا به بررسی توصیفات ارائه‌شده در جهت ثبت همین اختراع در اداره ثبت اختراع آمریکا خواهیم پرداخت:

در اظهارنامه شماره ۸،۶۱۶،۱۷۱ در اداره ثبت اختراع و علامت تجاری ایالات متحده آمریکا که به گواهی ثبت اختراع شماره US 20120085311 A1 در سال ۲۰۱۳ م منجر شده است، مخترع شرح و توصیفات اختراع خود را با استفاده از ۱۵ شکل از نحوه کار اختراع خود ارائه می‌دهد. شکل اول، برشی از سطح مقطع بالایی سرسیلندر یک موتور پیستونی مجهز به یک سوپاپ گردان را نشان می‌دهد. شکل بعدی برشی طولی از دهانه گردان سوپاپ موجود در موتور با سوپاپ گردان را به نمایش می‌گذارد. به همین ترتیب، هر یک از عکس‌ها برشی ویژه و مشخص از سوپاپ گردان موجود در یک موتور پیستونی را نمایش می‌دهند.

سديم يا غير هيبين دوجداره استفاده می‌شود. در سرسیلندر محل نصب سوپاپ‌های گردان سوراخ‌هایی برای ورود روغن به منظور روغن‌کاری و خنک کردن تعبیه می‌گردد.

علاوه بر آن با تعویض سوپاپ‌گردان‌های یک موتور با سوپاپ‌های گردان با سوراخ‌های بزرگتر و اضافه کردن سوپر شارژر توان و قدرت موتور به قدری افزایش می‌یابد که موتور را تبدیل به وسیله‌ای با کاربری متفاوت می‌کند بدین گونه که یک موتور اتوموبیل سواری با این تغییر جزئی تبدیل به موتور قدرتمندتری برای نصب بر روی وسایل سنگین‌تر می‌شود. به عبارتی این موتوری خواهد شد ایده‌آل برای تمامی خواسته‌ها و فصول و تغییرات آب و هوایی.»

نقشه‌ای که تکمیل‌کننده این توصیفات است یک برش طولی از سیلندر است که به شکلی بسیار ساده کلیت ساختار و طراحی کلی آن را نشان می‌دهد.

۱. دکتر محبوبه مهدوی، دکترای مکانیک از دانشگاه تمپل فیلادلفیا (Temple University) و استاد دانشگاه گانن پنسیلوانیا (Gannon University)، محمدصادق ابراهیمی، کارشناس ارشد مکانیک گرایش تبدیل انرژی از دانشگاه تربیت مدرس.

در توصیفات اختراع نیز نخست شرح کاملی از طرز کار موتورهای احتراق داخلی با مکانیسم رفت و برگشتی توضیح داده شده و پس از آن مشکلات این سیستم به صورت دقیق بیان شده است و سپس تک تک اجزا با جزئیات معرفی و تشریح شده‌اند.

۱. مقایسه توصیفات انجام شده در دو اظهارنامه

از جمله مهم ترین مطالبی که در اظهارنامه ارائه شده به اداره ثبت اختراع امریکا آمده، نحوه قرارگیری و اندازه چرخ دنده‌ها به منظور تولید حرکت است که با بیان دقیق جزئیات راجع به بخش های مختلف و نحوه عملکرد آن، توضیحات مفصلی برای ساخت آن داده شده است که در توصیفات مطرح شده در اظهارنامه فارسی از آن ها اصلاً یاد نشده و تنها با یک جمله به وجود چرخ دنده اشاره شده است: «سر تیوب دارای یک چرخ دنده است که با چرخ دنده میل لنگ درگیر است».

نکته دیگر که در اظهارنامه امریکایی مورد توجه قرار گرفته، این است که سوراخ های موجود روی لوله با زاویه ای که بر اساس زمان موتور تنظیم شده است، قرار گرفته اند؛ مسئله ای که در اظهارنامه فارسی مغفول مانده و به نظر کارشناس بررسی کننده نکته ای مهم و ضروری در توصیف اختراع بوده است.

مسئله بسیار مهم دیگر، نحوه انتقال حرکت از intake به exhaust است که برای ساخت این موتور بسیار ضروری است و به این موضوع نیز در اظهارنامه موجود در اداره ثبت اختراعات ایران هیچ اشاره ای نشده است؛ درحالی که در اظهارنامه اداره ثبت اختراع امریکا با دقت کافی و به طور مفصل توضیح داده شده است.

همچنین در این توصیفات بیان شده است که لوله از دو جزء rotary valve pipe و rotary valve well تشکیل شده است؛ درحالی که در اظهارنامه اداره ثبت اختراع ایران تنها به بیان یک لوله دوجداره اکتفا شده است.

اجزای اختراع در اظهارنامه فارسی به این شکل معرفی شده اند: «قطعات اصلی در این سیستم فقط شامل دو سوپاپ چرخان یکی برای ورود گاز و دیگری برای خروج دود با سوراخ های تعبیه شده در آن ها و دو حفره مناسب در سرسیلندر برای جاسازی سوپاپ ها، دو چرخ دنده رابط سوپاپ ها با میل لنگ و یاتاقان ها که برای هر سوپاپ چرخان چهار عدد است»؛ درحالی که در اظهارنامه امریکایی این اجزا با جزئیات بیشتر معرفی شده اند و تنها برای سوپاپ یاد شده چهار بخش مجزا تعریف شده است.^۱

1. an intake rotary valve pipe; a plurality of intake rotary valve holes drilled in the intake rotary valve pipe along a length of the valve pipe;

۲. بررسی ادعاها

تعیین محدوده حمایت اعطایی به یک اختراع به صراحت بسیاری از قوانین کشورها^۱ از طریق ادعاها انجام می‌شود که البته اهمیت و جایگاه ویژه این بخش در قانون ثبت اختراعات علائم تجاری و طرح‌های صنعتی چندان مورد توجه قانون‌گذار قرار نگرفته است؛ این درحالی است که با توجه به اینکه کارکرد ادعا کاملاً ماهوی و حقوقی است اصولاً باید در قانون مورد توجه قرار می‌گرفت، نه اینکه به آیین‌نامه واگذار می‌شد. در ماده ۶ قانون ثبت اختراعات طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ایران تنها به لزوم تعیین موضوع مورد حمایت اشاره شده است و به صراحت این امر برعهده ادعاها قرار نگرفته است. هرچند سعی شده در بند «ج» همین ماده به اهمیت ویژه ادعاها اشاره شود، اما بررسی گواهی‌های موجود و رویه اداره ثبت اختراع در بررسی ادعای اظهارنامه‌ها حاکی از وجود ایرادهای جدی در این زمینه است. به نظر می‌رسد همین امر باعث شده است که با وجود تشریح نحوه تنظیم ادعا در آیین‌نامه این قانون، در اجرا اهمیت کافی به این بخش داده نشود.^۲

در این بخش، نخست به بررسی ادعاهای مطرح‌شده در خصوص اختراع پیش‌گفته در گواهی اختراع صادرشده از سوی اداره ثبت اختراع جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا می‌پردازیم و سپس نتیجه تنظیم هر یک از این ادعاها را بررسی خواهیم کرد. گواهی صادرشده برای این اختراع در اداره ثبت اختراع آمریکا شامل بیست ادعا است که حدود حمایتی این اختراع را محدود به دستگاهی می‌داند که از اجزای توضیح داده شده در قسمت قبل ساخته شده باشد. نحوه ارتباط اجزا با یکدیگر، نحوه قرارگیری سوراخ‌ها، لوله‌ها و چرخ‌دنده‌ها به شکل خاصی است. اندازه‌ها و مقیاس‌های تحت حمایت این گواهی‌نامه در ادعاهای مختلف اشاره شده است. زاویه‌های قرارگیری مختلف مشخص شده‌اند و در مجموع باید گفت اساس کار اصلی این نوع سوپاپ و نحوه ساخت و کارکرد آن به‌عنوان ایده‌های اختراعی

an intake rotary valve well;

a plurality of intake rotary valve well holes provided in the intake rotary valve well;

an injector pipe; and a plurality of injector nozzles;

۱. رجوع کنید. ,on November 24, 2006, Passed by the State Duma of The Russian Federation, Art1354, Patent Law of the People's Republic of China, December 27, 2008, Chapter 5, Art 26.

Indian patent act, Art10(4)(c), British Patents Act 1977, Art 125-1. Netherlands Patent Act 1995 , Art

53,United states Patent Act, 35 U.S.C. 112 , Art 53(b).

۲. از جمله ادعاهای گواهی‌های زیر:

گواهی ثبت اختراع شماره ۵۵۲۹۴ در تاریخ ۲۹ آبان ۱۳۸۷

گواهی ثبت اختراع شماره ۷۹۲۵۳ در تاریخ ۶ آذر ۱۳۹۱

گواهی ثبت اختراع شماره ۸۲۶۶۷ در تاریخ ۲۳ آبان ۱۳۹۰

یادشده قرار گرفته است که به خوبی می‌تواند در زمان بروز اختلافات احتمالی با مطالعه این ادعانامه محدوده حمایت اعطایی را تعیین نماید. زیرا اجزا، نحوه قرارگیری و کارکرد آنها تحت حمایت قرار می‌گیرد و چنانچه شخص دیگری در ساخت کالای خود از این موارد استفاده کند، ناقض حق شناخته می‌شود.

در گواهی صادرشده در اداره ثبت اختراع ایران ادعانامه به صورت مختصر شامل موارد زیر است:

«ادعانامه:

این جانب... فرزند... متولد... صادره از... به شماره شناسنامه... ساکن... مدعی هستم که اختراع راجع به سوپاپ گردان برای موتورهای پیستونی را برای اولین بار طراحی و ساخته‌ام و هیچ نمونه‌ای مشابه ندارد. ضمناً قابلیت‌ها و مزایای اختراع مذکور عبارت‌اند از: سبک بودن ساخت و طراحی راحت و ارزان، نوآوری، قابلیت استفاده آن برای همه موتورهای پیستونی، تعمیر و نگهداری ارزان و راحت، تنظیمات راحت‌تر، داشتن قطعات کم‌تر منجر به کم‌تر شدن لرزش موتور می‌گردد، همچنین سایش کم‌تر قطعات و پایین آمدن مصرف روغن از مزایای این اختراع است.»

ادعانامه موجود در اظهارنامه داخلی از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول ادعانامه‌ای مبنی بر اینکه مخترع چه کسی است و اینکه اختراع حاوی شرط جدید بودن است (در ایران این مطالب که اصولاً در بخش مجزایی که قسم‌نامه یا تعهدنامه مالکیت خوانده می‌شود، قابل طرح هستند، به اشتباه در ادعانامه‌ها مطرح می‌شوند) (گواهی اختراع شماره ۸۴۰۹۰ به تاریخ ۳ آبان ۱۳۹۳). در قسمت دوم، ویژگی‌ها و مزایای خاصی که مخترع برای اختراع خود قائل بوده، مطرح شده است. این مزایا عبارت‌اند از: سبک بودن، ساخت و طراحی راحت و ارزان، قابلیت کاربرد در تمام موتورهای پیستونی، تعمیر و نگهداری ارزان و راحت، کاهش لرزش موتور به واسطه قطعات کم‌تر، سایش کم‌تر قطعات، پایین آمدن مصرف روغن.

حال با توجه به اینکه گفته شده است ادعانامه محدوده اختراع را تعیین می‌کند، باید ببینیم چنانچه دعوی در دادگاه در خصوص نقض این اختراع مطرح شود، قاضی محدوده این اختراع را چگونه تعیین خواهد کرد؟ فرض کنیم دستگاهی وارد ایران شود که موتور آن دارای سوپاپ مشابهی است و مخترع دعوی نقض حق واردات خود را مطرح نموده است. بدیهی است قاضی برای اینکه ببیند آیا واقعاً نقض حقی اتفاق افتاده است یا نه، در مرحله اول باید یکی بودن اختراع ثبت شده و کالای وارد شده را احراز کند تا نقض حقوق انحصاری اعطاشده به مخترع محرز شود.

برای این کار اصولاً بررسی کالای مشکوک به نقض به کارشناس سپرده می‌شود. کارشناس

چگونگی ساخت و عملکرد کالای متهم به نقض را توضیح می‌دهد (درست مانند کسی که قصد ثبت آن کالا را به‌عنوان اختراع داشته است)، سپس قاضی می‌تواند شباهت‌های موجود بین اساس کار آن کالا و اختراع ثبت‌شده را مقایسه کند. در این مقایسه باید توجه داشت که اختراع ثبت‌شده تنها از نظر ادعاهایی که مخترع آن‌ها را مطرح کرده و نیز پس از بررسی‌ها از نظر اداره ثبت اختراع قابل پذیرش بوده، مورد حمایت است.

چنانچه بپذیریم که محدوده این اختراع را ادعاهای یادشده در اظهارنامه تعیین می‌کند، احتمالاً جلوی هر گونه پیشرفت در سوپاپ‌های موتورهای پیستونی گرفته خواهد شد. مطمئناً سبک بودن، ارزان بودن و راحت بودن ویژگی‌هایی هستند که پژوهشگران این حوزه همواره به دنبال دستیابی به آن‌ها هستند و هر سیستم جدیدی ارائه شود این ویژگی‌ها را خواهد داشت. درحالی که اگر کارشناسان بخواهند به صورت اصولی و طبق قواعد حقوقی بررسی نمایند، باید مانع ثبت هر نوع سوپاپ سبک شوند و یا سوپاپ‌هایی که ارزان تولید می‌شوند، غیرقابل ثبت خواهند بود؛ چراکه ارزان بودن و راحت بودن ادعاهای پذیرفته‌شده این اختراع است و مخترع نسبت به آن‌ها حقوق انحصاری دارد.

گفتنی است این اظهارنامه پیش از تهیه آیین‌نامه اجرایی قانون تهیه شده است و شاید بتوان برخی ایرادها را مستند به نبود آیین‌نامه دانست.

فارغ از ایرادهای یادشده، پرسش‌های دیگری نیز قابل طرح است: آیا باز هم ادعاها به درستی تنظیم شده‌اند؟ آیا این ادعانامه می‌تواند کارکردهای اصلی خود را ایفا نماید؟ چگونه محدوده این اختراع قابل تعیین است؟ آیا قاضی برای تشخیص نقض می‌تواند با توسل به این ادعانامه رأی صادر کند؟

بخشی از اظهارنامه به ادعانامه اختصاص یافته است و این بخش باید ملاک کار دادگاه در زمان رسیدگی به دعاوی و کارشناسان اداره ثبت اختراع در زمان بررسی اختراعات مشابه بعدی باشد؛ این درحالی است که بخشی از ادعانامه به ذکر نقاط ضعف دستگاه‌های قبلی پرداخته است. آیا این به آن معناست که هر سوپاپی که نقاط ضعف پیش‌گفته را نداشته باشد، داخل در حقوق انحصاری مخترع قرار می‌گیرد؟! مسلماً این‌گونه نیست اما با توسل به کدام مستند قاضی و یا کارشناس ثبت باید بخشی از ادعانامه را تفکیک کند و آن را نشان‌دهنده حقوق انحصاری بداند؟ آیا دادگاهی که دعوای نقض در آن مطرح شده است صلاحیت رسیدگی به صحت ادعانامه و تفکیک اجزای آن را دارد؟

تفاوت‌های یادشده بین دو گواهی صادره آن‌هم در خصوص یک اختراع قابل چشم‌پوشی نیست و به نظر می‌رسد لازم است بررسی شود که چرا با وجود شباهت کلی نظام ثبت اختراع در دو کشور در خروجی‌های آن‌ها یعنی گواهی‌های صادرشده این تفاوت‌ها وجود دارد.

گویا دو دلیل اصلی در این باره قابل بررسی است؛ یکی قانون مربوط و دیگری چگونگی اجرای آن قانون. با توجه به محدود بودن این مقاله به بررسی قوانین، در این بخش سعی خواهد شد به مطالعه قوانین مربوط در دو کشور بپردازیم تا روشن شود چه کاستی‌هایی در قانون ما وجود دارد که به ضعف گواهی‌های صادره و تمایل بیشتر مخترعان به ثبت اختراع خود در خارج از ایران منجر شده است.

قوانین دو کشور و تأمین کارکردهای نظام ثبت اختراع

قانون ثبت اختراع هر کشور حاوی مقررات و تعاریفی است که در تأمین اهداف نظام ثبت اختراع آن کشور کاربرد دارند. دو مفهوم اصلی در نظام ثبت اختراع عبارت‌اند از افشا و ادعا. افشا که به طور عمده از راه توصیفات اختراع انجام می‌شود، در واقع تعهدی است که مخترع در قبال جامعه دارد تا موجب پیشرفت دانش و فناوری شود، و ادعا نیز به ایفای تعهد جامعه در برابر مخترع می‌انجامد تا با اعطای حقوق انحصاری منافع مادی وی را تأمین کند.

۱. افشا در قوانین دو کشور

قانون‌گذار در ماده ۱۱۲ فصل ۳۵ قانون ثبت اختراع امریکا توصیفات را این‌گونه ضروری دانسته است: «این مشخصات توصیف کتبی از اختراع، روش و فرایند ساختن آن به‌طور کامل، صریح، موجز و با اصطلاحات دقیق را شامل می‌شود؛ به‌گونه‌ای که هر متخصص در فن مربوطه یا فنی که بسیار به تخصص وی نزدیک است، قادر باشد عین آن را بسازد یا از آن استفاده کند. همچنین بتواند بهترین شیوه‌ای را که از سوی مخترع برای انجام اختراعش منظور شده است، بیان نماید». به نظر می‌رسد میزان توصیف کافی در قانون به صورت کاملاً دقیق برای احراز افشا تبیین شده است. برای اطمینان از کارکرد این توصیفات، برابر قانون ثبت اختراع امریکا ۱۸ ماه پس از ثبت اظهارنامه، این توصیفات به صورت کامل افشا می‌شوند (35 usc 122 b) تا به‌عنوان ابزاری برای گسترش دانش در جامعه در دسترس همگان قرار گیرند (Johnson, 2003, p.99).

نکات قابل توجه در این ماده، عبارت‌اند از اینکه آن میزان از توصیفات را کافی و واضح دانسته است که نه تنها شخص متخصص در آن فن بلکه شخصی که در رشته‌ای مرتبط نیز تخصص دارد قادر به پیاده‌سازی آن باشد. ذکر این معیار از دو نظر به‌دنبال تضمین هرچه موسع‌تر بودن توصیفات اختراع بوده است. نخست، تصریح به شرط توانمندسازی که قانون‌گذار صرفاً به بیان این نکته که توصیفات باید کامل باشند، اکتفا نکرده، بلکه سعی داشته است با پیش‌بینی شرط دیگری این کامل بودن را به واقعیت نزدیک‌تر کند و از این طریق معیار

واقعی تری برای سنجش آن بدهد. دوم اینکه میزان تخصص لازم برای شخص بررسی کننده را کاهش داده است تا از این طریق مانع از این شود که شخص به واسطه تخصص خود حد کمتری از توصیفات را برای پیاده سازی اختراع کافی بداند. سوم، اعلام بهترین شیوه اجرایی نیز ضروری دانسته شده و این در حالی است که موافقتنامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری اعضای خود را در الزام متقاضیان ثبت به بیان یک شیوه اجرایی و یا بهترین شیوه اجرایی آزاد گذاشته است (Trips, Art29). ملاحظه می شود که ایالات متحده استاندارد حداکثری را لازم دانسته است و توصیف را در صورتی کافی می داند که حاوی بهترین شیوه برای پیاده سازی اختراع باشد.

ماده ۶ قانون ثبت اختراعات طرح های صنعتی و علائم تجاری ایران مصوب ۱۳۸۶ش، تنها ماده ای است که به لزوم وجود افشای اختراع در اظهارنامه ثبت اختراع اشاره کرده است که البته خالی از اشکال نیست و ایرادهای بسیاری در نگارش آن دیده می شود. پس از اینکه در صدر ماده به توصیف ادعا به عنوان یکی از اجزای اظهارنامه اشاره شده است، در بند «ج» قانون گذار توضیحاتی درباره میزان توصیفات مطرح می کند. این میزان توصیف خواسته شده در واقع همان اطلاعات مورد نیاز برای مکفی بودن افشا است: «ادعای مذکور در اظهارنامه گویا و مختصر بوده و با توصیف همراه باشد به نحوی که برای شخص دارای مهارت عادی در فن مربوط واضح و کامل بوده و حداقل یک روش اجرایی برای اختراع ارائه کند...».

در قانون فعلی ایران واضح و کامل بودن توصیف برای شخص ماهر در رشته - که در حال بررسی اظهارنامه است - ضروری دانسته شده است. شخصی که در راستای فن مربوط فعالیت می کند، مسئولیتی برای نوآوری، انجام آزمایش های هزینه بر و نظام مند و یا با بینش فوق العاده ندارد (Lemly & Durie, 2008, p.993). باید توجه داشت که معیارهای ارائه شده برای تعیین شخص ماهر در رشته، ویژگی ها و انتخاب مصداق آن، کار بسیار پیچیده ای است؛ چراکه برای ملاک قرار دادن نظر چنین شخصی و نیز برای سنجش دانش و نوع دانش در دسترس وی و... معیارهایی وجود دارد (حبیبی، ۱۳۹۳، ص ۸۱). بنابراین، بهتر است سعی شود در قوانین به دنبال عینی تر کردن و معلوم و مشخص تر کردن شرایط باشیم. برای مثال لزومی ندارد کامل و واضح بودن را برای شخص ماهر در رشته کافی بدانیم، بلکه اگر کامل و واضح بودن به صورت کلی ملاک باشد، مطمئناً میزان تخصص کارشناس مربوطه در زمان بررسی اختراع تأثیر کمتری خواهد داشت. سازمان جهانی مالکیت فکری نیز از همین عبارت در کتابچه های خود استفاده کرده است: «اظهارنامه باید به نحوی اختراع را افشا نماید که به میزان کافی واضح باشد و شخص ماهر در رشته را قادر به پیاده سازی آن نماید» (WIPO, 2008, p.21). به بیان دیگر،

زمانی که کامل بودن برای کارشناسی که در حال بررسی اختراع است ضروری باشد، ممکن است به علت تخصص این کارشناس توصیفات کمتری کافی دانسته شود؛ درحالی که اگر واضح و کامل بودن به صورت کلی ملاک باشد، همان کارشناس نیز احتمالاً سخت‌گیری بیشتری در احراز کامل بودن خواهد داشت. گفتنی است در صدر ماده ۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون این ایراد برطرف شده و به طور کلی صریح بودن و کامل بودن جزئیات توصیفات شرط شده است، بااین حال باز هم بررسی‌ها نشان می‌دهد از نظر اجرایی در این زمینه نقص‌هایی وجود دارد. برای این منظور به طرح پرسش‌نامه‌ای برای بررسی تجربه عملی ۲۲ نفر از کارشناسان و مشاوران ثبت اختراع در این زمینه اقدام شده است و از این تعداد، ۵۵ درصد در پاسخ به این گزاره که «اظهارنامه‌هایی که توصیفات آن کامل نباشد، رد خواهند شد»، به رعایت نشدن این شرط در رویه اجرایی، و ۴۵ درصد به بی‌توجهی در اجرای آن رأی دادند (پرسش‌نامه قابل دسترس در <https://kwiksurveys.com/s/KbKbCFjt>).

افزون بر این، در قانون ایران این نکته که توضیحات باید شخص ماهر در رشته را برای اجرای آن توانمند سازد، شرط نشده است و همین امر باعث می‌شود تا در بسیاری موارد مخترعان از بیان نکات کلیدی که برای پیاده‌سازی اختراع ضروری است، خودداری کنند. از طرف دیگر، زمانی که بحث از توصیف روش اجرایی می‌شود، به حداقل استانداردها اکتفا شده و تنها بیان یک شیوه اجرایی کافی دانسته شده است. این درحالی است که برخی نویسندگان پیش‌بینی شرط بهترین شیوه اجرایی را برای کشورهای درحال توسعه مناسب‌تر می‌دانند و معتقدند از این طریق بهتر می‌توان به گسترش علم و فناوری در جامعه کمک کرد و خصوصاً در مواردی که مخترعان خارجی قصد ثبت اختراع خود را در کشور درحال توسعه دارند، انتقال دانش به بهترین وجه ممکن انجام خواهد شد (Rafiquzzaman, 2002, p.310).

شایان ذکر است در طرح حمایت از مالکیت‌های صنعتی، بسیاری از این ایرادها به‌خوبی برطرف شده است: «توصیف اختراع باید صریح و مشتمل بر نکاتی باشد که شرایط ماهوی اختراع را در مورد ادعاهای متقاضی به‌طور منجز تبیین نماید، به‌نحوی که به‌طور کامل و مؤثر اختراع را افشا نماید و به‌گونه‌ای باشد که برای شخص دارای مهارت متعارف در فن مربوطه، واضح و قابل پیاده‌سازی باشد و از نظر مخترع، بهترین روش اجرایی را برای اختراع ارائه کند...» (ماده ۱۶ طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری).

از آنجا که قرار است منافع جامعه در نظام ثبت اختراع با اعمال ابزارهایی چون افشای اختراع تأمین شود و درمقابل با اعطای حقوق انحصاری محدودیت‌هایی برای جامعه به‌وجود آید، دقت هرچه بیشتر در تدوین قوانین مربوط ضروری است و افزون بر این، پس از اصلاح قانون که به‌نظر می‌رسد به نحو مطلوبی در طرح پیشنهادی ایرادهای مربوط برطرف شده است،

در اجرای آن نیز باید دقت کافی اعمال شود تا نتیجه مطلوب که همان کارکرد درست نظام ثبت اختراع است، به دست آید.

افزون بر ایرادهای پیش گفته در خصوص نحوه مطرح کردن بحث افشا، ایرادهای دیگری که در متن ماده موجود است نیز موجب کاهش توجه کارشناسان به محتوای این ماده شده است؛ خلط مسائل شکلی و ماهوی که مغایر اصول قانون نویسی است (بیگزاده، ۱۳۸۷، ص ۱۶۶)، رعایت نشدن اصطلاحات تخصصی و عدم معرفی دقیق اجزای اظهارنامه ثبت اختراع، از جمله مهم ترین این موارد هستند.

۲. ادعا در قوانین دو کشور

قانون ایالات متحده آمریکا در این باره بیان می‌دارد: «توصیفات در اظهارنامه باید با یک یا چند ادعا تکمیل شود که به طور خاص و به روشنی موضوع ادعایی را که مخترع یا مخترعان به عنوان اختراع خود می‌دانند، مطرح نماید».^۱ شایان ذکر است این ماده در سال ۲۰۱۲م اصلاح شده، اما پیش از آن نیز مقرر کلی با تفاوت‌های جزئی به همین شکل بوده و تنها واژه متقاضی جای خود را به مخترع و یا مخترعان داده است.^۲

در بندهای بعدی قانون ثبت اختراعات آمریکا به صورت جزئی به انواع ادعا و چگونگی تنظیم آن‌ها پرداخته شده است؛ ادعاهای مستقل و وابسته، ادعاهای چند وابسته که ساختار و نحوه تفسیر هر یک از انواع آن‌ها با جزئیات کامل در قانون پیش‌بینی شده است. برای مثال، تفسیر ادعای وابسته را به شکلی می‌داند که محدودیت‌های ادعای اصلی را نیز دربر گیرد. به همین منوال در بندهای b,c,d,e,f این ماده، توضیحات بسیاری با جزئیات در خصوص ادعاها ارائه شده است: «یک عنصر در ادعای مربوط به ترکیب ممکن است به صورت روش یا مرحله‌ای از انجام یک عمل خاص مطرح شود، بدون اینکه ساختار، مواد یا اقدامات مربوط به آن بیان گردند، و چنین ادعایی باید به نحوی تفسیر شود که شامل ساختار، مواد، یا اعمال مربوطه که در توصیفات آمده است و همچنین معادل آن‌ها بشود».

در صدر ماده ۶ قانون ثبت اختراعات طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ایران، قانون‌گذار به منظور بیان اجزای اظهارنامه به «... تاریخ و امضاء و خواسته، توصیف ادعا، خلاصه‌ای از توصیف اختراع و در صورت لزوم نقشه‌های مربوطه...» اشاره کرده است.

1. 35 U.S.C. 112 Specification:” b) CONCLUSION.—The specification shall conclude with one or more claims particularly pointing out and distinctly claiming the subject matter which the inventor or a joint inventor regards as the invention “

2. 35 U.S.C. 112, Art 53(b): The specification shall conclude with one or more claims particularly pointing out and distinctly claiming the subject matter which the applicant regards as his invention.

درواقع توصیف ادعا به عنوان یک ترکیب اضافی به کار رفته است؛ درحالی که لازم است بین کارکرد آن‌ها تفکیک قائل شویم. ادعا بخش نهایی توصیفات است (specification) که پس از ارائه شرح اختراع (description)، ذکر ویژگی‌های خاص از اختراع است که مخترع به دنبال دریافت حمایت از آن است. وجود بخشی جداگانه به عنوان ادعای اختراع یکی از ضرورت‌های انکارناشدنی در اظهارنامه است که ویژگی‌های خاص خود را دارد.

با وجود نواقص انکارناپذیر در متن قانون در خصوص تبیین ماهیت و کارکرد واقعی ادعا، آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراع طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ایران با دقت بیشتری ماهیت و کارکرد ادعا را مد نظر قرار داده و اعلام داشته است ادعا یا ادعاها ممکن است ناظر بر فراورده، فرایند، فرایند دستیابی به یک فراورده و یا ترکیبی از فرایند و فراورده باشد؛ مشروط بر اینکه راجع به یک مفهوم اختراعی باشد (ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری) و نحوه تنظیم آن نیز مشخص شده باشد. در این ماده آمده است: «ادعای اختراع باید عناصر اختراعی را که حمایت از آن درخواست شده است؛ در چارچوب مشخصه‌های فنی تعیین نماید. هر اختراع می‌تواند مشتمل بر یک یا چند ادعا باشد. ادعا ممکن است ناظر بر فراورده، فرایند، فرایند دستیابی به یک فراورده و یا ترکیبی از فرایند و فراورده باشد، مشروط بر اینکه راجع به یک مفهوم اختراعی باشد. ادعاها باید صریح و روشن بوده و دارای شرایط زیر باشند: ۱- معقول بودن تعداد آن‌ها با توجه به ماهیت اختراع و شماره‌گذاری ترتیبی آن‌ها در صورت تعدد؛ ۲- از اطلاعات افشاشده در توصیف اختراع فراتر نرود و به‌طور کامل در توصیف اثبات و مدلل شده باشد؛ ۳- ویژگی‌های فنی قابل حمایت را با استفاده از جملات مثبت بیان نماید؛ ۴- جز در موارد غیرقابل اجتناب، از ارجاع به نقشه‌ها یا توصیف امتناع گردد و تا حد ممکن از به‌کار بردن عباراتی مانند «همان‌طور که در توصیف آمد» یا «همان‌طور که در نقشه‌ها نشان داده شد» خودداری شود؛ ۵- در صورتی که برای فهم ادعا ارجاع به نقشه ضرورت داشته باشد، پس از بیان ادعا شماره صفحه نقشه و علامت مشخص‌کننده آن در داخل پرانتز ذکر گردد؛ ۶- مشتمل بر شیوه اجرا و مزایای اختراع نباشد.»

در طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری) نیز سعی شده است توضیحات بهتری در خصوص ادعا و کارکرد آن ارائه شود: «ادعا یا ادعاها باید گویا، مختصر، کامل و منطبق با توصیف باشد و حدود حمایت از اختراع را مشخص و عناصر اختراعی را که حمایت از آن درخواست شده است در چهارچوب مشخصه‌های فنی تعیین کند» (ماده ۱۷ طرح حمایت از مالکیت صنعتی). بهتر است در متن قانون پیشنهادی جزئیات بیشتری که در حال حاضر در آیین‌نامه اجرایی سال ۱۳۸۷ش ارائه شده است و برخی موارد دیگر مانند تفسیر و بررسی ادعاها نیز مورد توجه قرار گیرد. چراکه چنان‌که مشخص است

اهمیت ادعاها به قدری است که باید بتوان به طور دقیق آن‌ها را مطالعه و تفسیر کرد و تعیین ضوابط این امور بر عهده قانون است. همچنین افزون بر اصلاح قانون، آموزش به قضات، وکلا، مخترعان و کارشناسان اداره ثبت اختراع از اهمیت بسزایی برخوردار است.

در مجموع باید گفت با توجه به اینکه در خصوص ادعاها و نحوه تنظیم آن‌ها در قوانین ما خلأهایی وجود دارد، ضعف موجود در گواهی‌های صادر شده پیش از تنظیم آیین‌نامه اجرایی را شاید بتوان مستند به همین خلأها دانست. باین‌حال، مشاهده می‌شود که در بسیاری موارد حتی پس از تصویب آیین‌نامه نیز همچنان ایرادهای جدی به نحوه تنظیم ادعاها وجود دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهند، صرفاً با تصویب آیین‌نامه این مشکلات حل نشده‌اند و گویی به‌خوبی برای مخترعان و کارشناسان بررسی‌کننده اهمیت ادعاها و کارکرد آن مشخص نیست. برای مثال در ادعانامه اختراعی که با عنوان «سوپاپ تخلیه فشار متغیر تیونینگ خودرو» در سال ۱۳۹۳ ش به ثبت رسیده^۱ و می‌توان گفت در زمینه فنی اختراع پیشین است، در بخش ادعانامه به کلیه موارد از جمله ضعف‌ها و کاستی‌های دستگاه‌های قبلی، اجزا و عملکرد اختراع مورد تقاضا و نحوه ساخت و تولید آن اشاره شده است. این در حالی است که الزاماً برابر آیین‌نامه مربوط ادعا باید ویژگی‌های یادشده را داشته باشد تا اشخاص ثالث و همچنین در صورت لزوم قضات دادگاه‌ها به راحتی بتوانند با توسل به آن‌ها محدوده حمایتی آن اختراع را مشخص نمایند.

نتیجه

بررسی و مقایسه میان قوانین موجود و گواهی‌های صادر شده حاکی از این موضوع است که با اینکه در قانون ایران با کاستی‌هایی روبرو هستیم که باعث شده‌اند استفاده مناسب از بحث افشا و ادعا در نظام ثبت اختراع ما مغفول بماند، باین‌حال، چنان‌که مطالعه شد، حداقلی از آن‌ها در قانون مورد توجه قرار گرفته است. قانون ما حدی از افشا را که برای کارشناس کافی و واضح باشد لازم دانسته است. بنابراین، شاید بتوان برخی موارد مثل مختصر بودن یا کامل نبودن توصیفات و شیوه ساخت را تا حدی مستند به نگارش نامناسب قانون بدانیم. اما در خصوص ادعاها باید گفت با وجود خلأهای موجود در قانون، آیین‌نامه اجرایی با دقت بیشتری شرایط و ویژگی‌های آن را تعیین نموده است. این در حالی است که حتی در بسیاری از گواهی‌هایی که پس از اجرایی شدن آیین‌نامه نیز صادر شده‌اند، این موارد به‌خوبی رعایت نشده و اداره مالکیت

۱. اظهارنامه شماره 139350140003000698 قابل دسترسی در:

<http://ip.ssaa.ir/Patent/SearchResult.aspx?DecNo=139350140003000698&RN=86238>

صنعتی با وجود تنظیم نامناسب ادعاها اقدام به ثبت آن‌ها کرده است. البته این نکته نیز لازم است افزوده شود که این روند در حال تغییر است و در سال‌های اخیر به نظر می‌رسد کیفیت گواهی‌های صادرشده رو به بهبود است.

در مجموع با مطالعه قوانین و گواهی‌های صادرشده از ادارات دو کشور می‌توان گفت تفاوت موجود بین گواهی‌ها که البته موجب کارکرد متفاوت نظام‌های ثبت اختراع در کشور می‌شود، افزون بر برخی نواقص قانونی به ناآشنا بودن مخترعان با کارکردهای اجزای اظهارنامه ثبت اختراع و همچنین اجرای نامناسب رویه بررسی در اداره مالکیت صنعتی برمی‌گردد. باید توجه داشت که این نواقص آثار ماندگار و طولانی‌مدتی خواهند داشت؛ چراکه به موجب قانون، گواهی صادرشده در صورت تمدید، عمری بیست‌ساله دارد و آثار منفی گواهی‌های صادرشده تا مدت زیادی در نظام ثبت اختراع باقی خواهد ماند.

منابع و مأخذ

الف) فارسی

۱. اظهارنامه شماره 139350140003000698 قابل دسترسی در:
<http://ip.ssaa.ir/Patent/SearchResult.aspx?DecNo=139350140003000698&RN=86238>
۲. بیگزاده، صفر (۱۳۸۷)، شیوه‌نامه نگارش قانون، چ ۳، تهران: مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی.
۳. حبیب‌الله، سعید و بهادری، زهرا (۱۳۹۳)، «گام ابتکاری در اختراعات نانو فناوری»، ش ۷۳، پژوهشنامه بازرگانی.
۴. حکمت‌نیا، محمود (۱۳۸۷)، مبانی مالکیت فکری، چ ۲، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۵. گواهی ثبت اختراع شماره 38706161 قابل دسترسی در:
<http://ip.ssaa.ir/Patent/SearchResult.aspx?DecNo=38706161&RN=53228>
۶. میرحسینی، سید حسن (۱۳۸۷)، حقوق اختراعات، چ ۱، تهران: نشر میزان.
۷. مینا، سارا (۱۳۹۱)، شرط افشا در ثبت اختراع و چالش‌های آن در حقوق زیست‌فناوری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: دکتر حبیب‌الله، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

ب) خارجی

8. Durie, Daralyn J. and Lemley, Mark A., (February 2, 2011), A Realistic Approach to the Obviousness of Inventions. William & Mary Law Review, Vol. 50, 2008.
9. Janice M. Mueller, (2014), Patent Claim Interpretation, in Mueller on Patent Law, Vol. ii (Patent Enforcement) (Wolters Kluwer Law & Business).
10. Johnson, Daniel K. N. and Popp, David, (2003), «Forced Out of the Closet: The Impact of the American Inventors Protection Act on the Timing of Patent Disclosure». RAND Journal of Economics, Vol. 34, No. 1, p.96-112.
11. Rafiquzzaman, Mohammed, (2002), «The Impact of Patent Rights on International Trade: Evidence from Canada». Canadian Journal of Economics, Vol. 35, pp. 307-330.
12. U.S Patent No. US20120085311 , Available at : <https://www.google.ch/patents/US20120085311>.
13. WIPO, Intellectual Property handbook, WIPO Publication, No.489 (E) Second Edition, 2008, page 21. N. 2.33.

ج) قوانین و مقررات

14. Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, World Trade Organization.
15. U.S. Patent Law, 35 U.S.C. §§ 1 et seq. (consolidated as of May 2015).
۱۶. قانون ثبت اختراع طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ش.
۱۷. آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراع طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۷ش.
۱۸. طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری)، تاریخ سند: ۱۱ مرداد ۱۳۹۵.

د) اینترنتی

19. <http://iripo.ssaa.ir/Default.aspx?tabid=3549#1555024----> .Last seen 9/10/2016.
20. 18. http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_all.htm, Last seen 9/10/2016.